

50

ΤΟ ΡΗΜΑΤΙΚΟ ΕΠΙΘΗΜΑ -ebil/-abil («ΜΠΟΡΩ») YETERLİLİK EYLEMİ

Σε αντίθεση με τα ελληνικά, το ρήμα "μπορώ" στην τουρκική γλώσσα δεν είναι ξεχωριστό και αυτόνομο ρήμα, αλλά ρηματικό επίθημα που συγκολλάται σε οποιοδήποτε ρήμα, για να δηλώσει τη δυνατότητα πραγματοποίησης μιας ενέργειας. Το ρηματικό αυτό επίθημα **-ebil /-abil** ακολουθεί τη φωνηεντική αρμονία μόνο στην πρώτη του συλλαβή. Το υπόλοιπο παραμένει αμετάβλητο. Η δεύτερη συλλαβή του ρηματικού επιθήματος προέρχεται από το ρήμα **bilmek** (=ξέρω, γνωρίζω) και κλίνεται στην έγκλιση ή στο χρόνο που χρειάζεται κάθε φορά να δηλωθεί η έννοια του "μπορώ" (μπορώ, μπόρεσα, μπορούσα, θα μπορέσω, αν μπορώ κ.ά.).

Σχηματισμός

ΚΑΤΑΦΑΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ / OLUMLU

θέμα ρήματος + (-γ) **-ebil (-abil)** + επίθημα χρόνου + κατάληξη προσώπου

Το ρηματικό επίθημα **-ebil (-abil)** στην κατάφαση χρησιμοποιείται με δύο πολύ κοντινές, αλλά διαφορετικές έννοιες: αυτή της δυνατότητας (μπορώ να κάνω...) και αυτή της πιθανότητας (μπορεί να κάνω...). Χρησιμοποιείται σε μεγάλο βαθμό ακόμη, για να εκφράσει παράκληση ή για την παραχώρηση άδειας για μια ενέργεια.

ΑΡΝΗΤΙΚΟΣ ΤΥΠΟΣ / OLUMSUZ

Στον αρνητικό τύπο παρατηρούμε ότι μόνο η πρώτη συλλαβή του ρηματικού επιθήματος **-e** (-a) χρησιμοποιείται και μάλιστα προηγείται του αρνητικού επιθήματος **-me (-ma)**:
 θέμα ρήματος + (-γ) **-e (-a)** + αρνητικό επίθημα **-me (-ma)** + -γ επίθημα χρόνου + κατάληξη προσώπου

Στο συγκεκριμένο αρνητικό τύπο, το ρήμα μεταφράζεται μόνο με την έννοια της δυνατότητας (δεν μπορώ να κάνω...) και όχι με την έννοια της πιθανότητας (μπορεί να μην κάνω...).

ΟΙ ΧΡΟΝΟΙ ΤΟΥ "ΜΠΟΡΩ"

► Ενεστώτας (Şimdiki zaman)

Δηλώνει δυνατότητα κάποιου συγκεκριμένου ατόμου στο παρόν, δηλαδή ότι κάποιος μπορεί να κάνει κάτι. Δεν πρέπει να συγχέεται με τη δυνατότητα ως γενική αλήθεια, γιατί γι' αυτή την περίπτωση χρησιμοποιούμε τον ενεστώτα διαρκείας (► παρακάτω στον Ενεστώτα διαρκείας):

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=μπορώ να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=δεν μπορώ να κάνω)	ΕΡΩΤΗΣΗ (=μπορώ να κάνω;)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ (=δεν μπορώ να κάνω;)
ben	yarabiliyorum	yaramiyorum	yarabiliyor muyum?	yaramiyor muyum?
sen	yarabiliyorsun	yaramiyorsun	yarabiliyor musun?	yaramiyor musun?
o	yarabiliyor	yaramiyor	yarabiliyor mu?	yaramiyor mu?
biz	yarabiliyoruz	yaramiyoruz	yarabiliyor muyuz?	yaramiyor muyuz?
siz	yarabiliyorsunuz	yaramiyorsunuz	yarabiliyor musunuz?	yaramiyor musunuz?
onlar	yarabiliyorlar	yaramiyorlar	yarabiliyorlar mı?	yaramiyorlar mı?

Bu adam iyi Türkçe konuşabiliyor.

Ben iyi Türkçe konuşamıyorum.
Yeni iş arkadaşlarıyla anlaşabiliyor
musun?
Oğlum dört yaşında, ama kendi kendine
yıkatabiliyor.

Αυτός ο άνθρωπος μπορεί και μιλάει καλά
τουρκικά.
Δεν μπορώ να μιλήσω καλά τουρκικά.
Μπορείς και συνεννοείσαι (Τα πας καλά)
με τους νέους σου συναδέλφους;
Ο γιος μου είναι τεσσάρων ετών, αλλά μπο-
ρεί και πλένεται μόνος του.

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ	ΑΡΝΗΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ
ben	yapabiliyorum	yapamıyorum	yapabiliyor muyum?	yapamıyor muyum?

► Ενεστώτας διαρκείας (Geniş zaman)

Δηλώνει κυρίως πιθανότητα, δηλαδή μια αβέβαιη πράξη στο προσεχές μέλλον. Επίσης, δηλώνει τη δυνατότητα ως γενική αλήθεια. Χρησιμοποιούμε αυτό το χρόνο του ρηματικού επιθέματος **-ebil (-abil)** για να προτείνουμε κάτι ή για να ζητήσουμε κάτι από κάποιον ευγενικά:

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=μπορώ να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=δεν μπορώ να κάνω)	ΕΡΩΤΗΣΗ (=μπορώ να κάνω;)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ (=δεν μπορώ να κάνω;)
ben	yapabilirim	yapamam	yapabilir miyim?	yapamaz mıyım?
sen	yapabilirsin	yapamazsın	yapabilir misin?	yapamaz mısın?
o	yapabilir	yapamaz	yapabilir mi?	yapamaz mı?
biz	yapabiliriz	yapamayız	yapabilir miyiz?	yapamaz mıyız?
siz	yapabilirsiniz	yapamazsınız	yapabilir misiniz?	yapamaz mısınız?
onlar	yapabilirler	yapamazlar	yapabilirler mi?	yapamazlar mı?

Akın, çok çalışırsa sınavı kazanabilir.

Biletleri yok, trene binemezler.

Arabamı bana ödünç verebilir misin?

Bugün hava bulutlu, yağmur yağabilir.

Bir yaşındaki bir çocuk yürüyebilir.

Güneş dünyanın etrafında dönemez.

Anne, yarın akşam Tuğçe'de kalabilir miyim?

Αν μελετήσει πολύ ο Ακίν, μπορεί να πετύχει στο διαγώνισμα. (δυνατότητα)
Δεν μπορούν να επιβιβαστούν στο τρένο, επειδή δεν έχουν εισιτήριο. (δυνατότητα)
Μπορείς να μου δανείσεις το αυτοκίνητο σου; (παρακλήση)
Ο καιρός σήμερα είναι συννεφιασμένος; μπορεί να βρέξει. (πιθανότητα)
Ένα παιδί ενός έτους μπορεί να περπατήσει. (γενική αλήθεια)
Ο ήλιος δεν μπορεί να περιστραφεί γύρω από τη γη. (γενική αλήθεια)
Μαμά, μπορώ να μείνω στην Τούτσε αύριο βράδυ; (άδεια)

ΤΟΝΙΣΜΟΣ	ΚΑΤΑΦΑΣΗ	ΑΡΝΗΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ
ben	yapabilirim	yapamam	yapabilir miyim?	yapamaz miyim?

► **Αόριστος (Belirli geçmiş zaman)**

Δηλώνει δυνατότητα στο παρελθόν, δηλαδή μια πράξη που είναι σίγουρο ότι έγινε / μπόρεσε να πραγματοποιηθεί ή όχι:

ΤΟΝΙΣΜΟΣ	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=μπόρεσα να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=δεν μπόρεσα να κάνω)	ΕΡΩΤΗΣΗ (=μπόρεσα να κάνω;)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ (=δεν μπόρεσα να κάνω;)
ben	yapabildim	yapamadım	yapabildim mi?	yapamadım mı?
sen	yapabildin	yapamadın	yapabildin mi?	yapamadın mı?
o	yapabildi	yapamadı	yapabildi mi?	yapamadı mı?
biz	yapabildik	yapamadık	yapabildik mi?	yapamadık mı?
siz	yapabildiniz	yapamadınız	yapabildiniz mi?	yapamadınız mı?
onlar	yapabildiler	yapamadılar	yapabildiler mi?	yapamadılar mı?

Bu sabah yataktan erken **kalkabildim**.

Dün akşam sinemaya **gidebildiniz mi?**

Param yoktu, onun için İzmir'e **gidemedim**.

Το πρωί **μπόρεσα και σηκώθηκα** χωρίς από το κρεβάτι.
Μπορέσατε να πάτε χθες βράδυ στο σινεμά;
 Δεν είχα χρήματα, γι' αυτό **δεν μπόρεσα να πάω** στη Σμύρνη.

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

ΤΟΝΙΣΜΟΣ	ΚΑΤΑΦΑΣΗ	ΑΡΝΗΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ
ben	yapabildim	yapamadım	yapabildim mi?	yapamadım mı?

► **Μη συγκεκριμένος αόριστος (Belirsiz geçmiş zaman)**

Δηλώνει μία πράξη που φημολογείται ότι έγινε / μπόρεσε να πραγματοποιηθεί στο παρελθόν ή όχι:

ΤΟΝΙΣΜΟΣ	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=μπόρεσα λέει να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=δεν μπόρεσα λέει να κάνω)	ΕΡΩΤΗΣΗ (=μπόρεσα λέει να κάνω;)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ (=δεν μπόρεσα λέει να κάνω;)
ben	yapabilmişim	yapamamışım	yapabilmiş miyim?	yapamamış mıyım?
sen	yapabilmişsin	yapamamışsın	yapabilmiş misin?	yapamamış mısın?
o	yapabilmiş	yapamamış	yapabilmiş mi?	yapamamış mı?
biz	yapabilmişiz	yapamamışız	yapabilmiş miyiz?	yapamamış mıyız?
siz	yapabilmişsiniz	yapamamışınız	yapabilmiş misiniz?	yapamamış mısınız?
onlar	yapabilmişler	yapamamışlar	yapabilmişler mi?	yapamamışlar mı?

Ekonomik kriz yüzünden, Ercan hâlâ iş
bulamamış.

Bunca çabadan sonra, sonunda
başarabilmışler.

Εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, ο Ερτζάν
δεν μπόρεσε λέει ακόμη **να βρει** δουλειά.
(δυνατότητα και φήμη).
Μετά από τόση προσπάθεια, εν τέλει τα
κατάφεραν, λέει.

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ	ΑΡΝΗΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ
ben	yapabilmişim	yapamamışım	yapabilmiş miyim?	yapamamış mıyım?

► ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ (Gelecek zaman)

Δηλώνει δυνατότητα στο μέλλον, δηλαδή μία πράξη που είμαστε σίγουροι ότι θα γίνει ή που έχουμε σχεδιάσει να γίνει. Στον ερωτηματικό της τύπο δημιουργεί την αίσθηση της δέσμευσης και υποχρέωσης στον συνομιλητή μας, σε αντίθεση με το **-ebil** στον ενεστώτα διαρκείας που δηλώνει παράκληση ή πρόταση:

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=θα μπορέσω να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=δεν θα μπορέσω να κάνω)	ΕΡΩΤΗΣΗ (=θα μπορέσω να κάνω;)	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ (=δεν θα μπορέσω να κάνω;)
ben	yapabileceğim	yapamayacağım	yapabilecek miyim?	yapamayacak mıyım?
sen	yapabileceksin	yapamayacaksın	yapabilecek misin?	yapamayacak mısın?
o	yapabilecek	yapamayacak	yapabilecek mi?	yapamayacak mı?
biz	yapabileceğiz	yapamayacağız	yapabilecek miyiz?	yapamayacak mıyız?
siz	yapabileceksiniz	yapamayacaksınız	yapabilecek misiniz?	yapamayacak mısınız?
onlar	yapabilecekler	yapamayacaklar	yapabilecekler mi?	yapamayacaklar mı?

Doktoramı ancak dört yılda **bitirebileceğim.**

Yücel yarın okula **gelemeyecek.**

Ayvalık'tan **dönemeyecekler**, gemi tiklim tiklim doluymuş.

Pazartesi günkü toplantıya **gelebilecek misin?**

Το διδακτορικό μου **θα μπορέσω να το τελειώσω** μόλις σε τέσσερα χρόνια.

Ο Γιουτζέλ **δε θα μπορέσει να έρθει** αύριο στο σχολείο.

Δεν θα μπορέσουν να γυρίσουν από το Αϊβαλί, το καράβι λέει είναι φίσκα.
(δυνατότητα)

Θα μπορέσεις να έρθεις στη σύσκεψη της Δευτέρας; (δέσμευση και υποχρέωση)

ΤΟΝΙΣΜΟΣ

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ	ΑΡΝΗΣΗ	ΕΡΩΤΗΣΗ	ΑΡΝΗΤΙΚΗ ΕΡΩΤΗΣΗ
ben	yapabileceğim	yapamayacağım	yapabilecek miyim?	yapamayacak mıyım?

Υποθετική έγκλιση (Dilek-Şart kipi)

Αναφέρεται στην υπόθεση σε συνδυασμό με τη δυνατότητα. Κλίνεται σε όλους τους χρόνους της υποθετικής έγκλισης, και μόνο σε κατάφαση και άρνηση. Μεταφράζεται ως "αν μπορώ να κάνω...":*

ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ		ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ	
ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=αν μπορώ να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=αν δεν μπορώ να κάνω)	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=αν μπορέσω να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=αν δεν μπορέσω να κάνω;)
ben yapabiliyorsam	yapamıyorsam	yapabilirsem	yapamazsam
sen yapabiliyorsan	yapamıyorsan	yapabilirsen	yapamazsan
o yapabiliyorsa	yapamıyorsa	yapabilirse	yapamazsa
ben yapabiliyorsak	yapamıyorsak	yapabilirsek	yapamazsak
sen yapabiliyorsanız	yapamıyorsanız	yapabilirseniz	yapamazsanız
o yapabiliyorsalar	yapamıyorsalar	yapabilirseleler	yapamazsalar

ΑΟΡΙΣΤΟΣ		ΜΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΑΟΡΙΣΤΟΣ	
ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=αν μπόρεσα να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=αν δεν μπόρεσα να κάνω)	ΚΑΤΑΦΑΣΗ (=αν μπόρεσα λείει να κάνω)	ΑΡΝΗΣΗ (=αν δεν μπόρεσα λείει να κάνω;)
ben yapabildiysam	yapamadıysam	yapabilmişem	yapamamışsam
sen yapabildiysen	yapamadıysan	yapabilmişen	yapamamışsan
o yapabildiyse	yapamadıysa	yapabilmişe	yapamamışsa
ben yapabildiyssek	yapamadıysak	yapabilmişek	yapamamışsak
sen yapabildiyseniz	yapamadıysanız	yapabilmişeniz	yapamamışsanız
o yapabildiyseler	yapamadıysalar	yapabilmişeler	yapamamışsalar

ΜΕΛΜΟΝΤΑΣ	ΑΡΝΗΣΗ (=αν δεν θα μπορέσω να κάνω)
ben yapabileceksam	yapamayacaksam
sen yapabileceksen	yapamayacaksan
o yapabilecekse	yapamayacaksa
ben yapabilecekssek	yapamayacaksak
sen yapabilecekseniz	yapamayacaksanız
o yapabilecekseler	yapamayacaksalar

*Για περισσότερες λεπτομέρειες ► κεφ. 44, Ο Υποθετικός λόγος

Bu senin için zorsa ve **yapamıyorsan**, bana ver ben yaparım.

Ay sonunda maasımı **alabilirsem**, kısa bir tatil yapmak istiyorum.

Gözlüğünü odada **bulamadıysan**, salona da bir bak!

Bu işi siz **üstlenebilecekseniz**, başka elemana ihtiyacımız olmaz.

Hayatını sevdiği insanla **geçirebilmişse**, ne mutlu ona!

Αν αυτό είναι δύσκολο για εσένα και **δεν μπορείς να το κάνεις**, δώσ' το μου να το κάνω εγώ.

Στο τέλος του μήνα **αν μπορέσω να πάρω** τον μισθό μου, θέλω να κάνω σύντομες διακοπές.

Αν δεν μπόρεσες να βρεις τα γυαλιά σου στο δωμάτιο, κοίτα και στο σαλόνι!

Αν (θα) μπορέσετε εσείς **να αναλάβετε** αυτή τη δουλειά, δεν θα έχουμε ανάγκη από άλλο στέλεχος.

Αν μπόρεσε (όπως λείει) και πέρασε τη ζωή της με τον άνθρωπο που αγαπούσε, ποιος τη χάρη της!

Παρατηρήσεις:

► Όταν το θέμα του ρήματος λήγει σε φωνήεν, παρεμβάλλεται το συνδετικό γράμμα **y** μεταξύ του θέματος και του ρηματικού επιθέματος **-ebil (-abil)**. Αυτό συμβαίνει σε όλους τους χρόνους, στους τύπους της κατάφασης, της άρνησης και της ερώτησης:

	ΚΑΤΑΦΑΣΗ/ΑΡΝΗΣΗ
BEKLEMEK	bekle- y -ebiliyorum
ANLAMAK	anla- y -abilirim
OKUMAK	oku- y -abildim
YÜRÜMEK	yürü- y -e-me- mişim
TANIMAK	tani- y -a-ma- y - acağım

ΕΡΩΤΗΣΗ

bekle-**y**-ebiliyor muyum?
 anla-**y**-abilir miyim?
 oku-**y**-abildim mi?
 yürü-**y**-e-me-**miş** miyim?
 tani-**y**-a-ma-**y**-**acak** miyim?

► Τα ρήματα **demek** και **yemek**, εκτός από το συνδετικό γράμμα **y**, αλλοιώνουν και το θέμα τους από **de-** σε **di-** και από **ye-** σε **yi-**:

	DEMEK	YEMEK
ben	di- y -ebiliyorum	yi- y -ebiliyorum
sen	di- y -ebilirsın	yi- y -ebilirsın
o	di- y -ebildi	yi- y -ebildi
biz	di- y -ebilmişiz	yi- y -ebilmişiz
siz	di- y -ebileceksiniz	yi- y -ebileceksiniz
onlar	di- y -ebilirler	yi- y -ebilirler

► Τα ρήματα **gitmek** (=πηγαίνω, φεύγω), **etmek*** (=κάνω), **tatmak** (=γεύομαι), **gütmek** (=βόσκω, κατευθύνω) θα μετατρέψουν το γράμμα **t** του θέματός τους σε **d** κατά την κλίση τους με το ρηματικό επίθημα **-ebil (-abil)**, σύμφωνα με τον κανόνα συμφώνων. Υπενθυμίζουμε ότι αυτός ο κανόνας ισχύει μόνο για τα συγκεκριμένα ρήματα και εφαρμόζεται σε όλους τους χρόνους και σε όλους τους τύπους του «μπορώ»:

	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ	ΕΝΕΣΤΩΤΑΣ ΔΙΑΡΚΕΙΑΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ
ben	gid e biliyorum	gid e bilirim	gid e bildim
sen	gid e miyorsun	gid e mezsin	gid e medin
o	gid e biliyor mu?	gid e mez mi?	gid e bildi mi?

	ΜΗ ΣΥΓΚΕΚΡΙΜΕΝΟΣ ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΜΕΛΛΟΝΤΑΣ
biz	seyre d ebilmişiz	seyre d ebileceğiz
siz	seyre d ememişsiniz	seyre d emeyeceksiniz
onlar	seyre d ebilmişler mi?	seyre d emeyecekler mi?

*Στον κανόνα συμπεριλαμβάνονται και τα σύνθετα ρήματα με το **etmek**, όπως: **seyretmek** (=παρακολουθώ, βλέπω), **kaybetmek** (=χάνω), **hissetmek** (=αισθάνομαι) κ.ά.

Η ΑΡΝΗΣΗ ΜΕ ΤΗΝ ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΠΙΘΑΝΟΤΗΤΑΣ

Για την άρνηση με την έννοια της πιθανότητας υπάρχουν δύο τύποι. Αυτοί οι τύποι άρνησης σχηματίζονται μόνο με το χρονικό επίθημα του ενεστώτα διάρκειας **-ir**, γιατί μόνο αυτός ο χρόνος μπορεί να δηλώσει την πιθανότητα.

A) Ο πρώτος τύπος χρησιμοποιείται για να δείξει την πιθανότητα για μια πράξη, που δεν είμαστε σίγουροι ότι θα γίνει στο προσεχές μέλλον ή που δεν θέλουμε να γίνει. Ο αρνητικός αυτός τύπος μεταφράζεται ως "μπορεί να μην...", "ίσως να μην...":

θέμα + αρνητικό επίθημα + **-y** + **-ebil (-abil)** + καταλήξεις
ρήματος **-me (-ma)** σε ενεστώτα διάρκειας προσώπων

Yarınki buluşmaya **gelmeyebilirim**.

Bunu sizin için aldım, ama **beğenmeyebilirsiniz**.

Μπορεί να μην έρθω στην αυριανή συνάντηση.
Αυτό το πήρα για εσάς, αλλά **μπορεί να μην σας αρέσει**.

B) Ο δεύτερος τύπος χρησιμοποιείται για να δείξει την πιθανότητα για μια πράξη που θέλουμε να γίνει, αλλά η πραγματοποίησή της δεν εξαρτάται από εμάς, αλλά από κάποιον εξωτερικό παράγοντα. Ο αρνητικός αυτός τύπος μεταφράζεται ως "μπορεί να μην μπορέσω να...", "ίσως να μην μπορέσω να...":

θέμα + **(y) -e (-a)** + αρνητικό επίθημα + **-y + -ebil (-abil)** + καταλήξεις
ρήματος **-me (-ma)** σε ενεστώτα διάρκειας προσώπων

Yarın akşamki buluşmaya **gelemeyebilirim**.

Kalp hastasıysın, bu sıcakta dışarı **çıkamayabilirsin**.

Μπορεί να μην μπορέσω να έρθω στη συνάντηση αύριο το βράδυ.
Είσαι καρδιοπαθής, **μπορεί να μην μπορέσεις να βγεις** έξω με αυτή τη ζέστη.